

Кришталь М. А. кандидат психологічних наук,
професор, Черкаський інститут пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
<https://orcid.org/0000-0003-0701-4731>

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПОЖЕЖНИХ-РЯТУВАЛЬНИКІВ

Стаття присвячена аналізу теоретичних підходів щодо формування моделі психологічної готовності пожежних-рятувальників ДСНС України. Визначено сутність понять «готовність», «професійна готовність та «психологічна готовність». Розкрито зміст психологічної готовності пожежних-рятувальників. Зокрема визначено, що психологічна готовність до професійної діяльності пожежних-рятувальників – це складний синтез мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-організаційного компонентів готовності, що обумовлені визначеними показниками готовності і характеризують особистість пожежного-рятувальника в процесі виконання професійної діяльності з гасіння пожеж та проведення аварійно-рятувальних робіт. Уточнено охарактеризовано структурні компоненти психологічної готовності пожежних-рятувальників, які відповідають структурним елементам професійної діяльності пожежних-рятувальників та містить мотиви, професійні знання, якості та необхідний особистісний потенціал.

Ключові слова: готовність; психологічна готовність; професійна діяльність; модель психологічної готовності; пожежні-рятувальники.

Постановка проблеми. Суспільство завжди відчуває потребу у професіоналах високого рівня, що зумовлюється готовності фахівця до самостійної професійної діяльності. Готовність до діяльності розглядається як первинна, фундаментальна вихідна умова успішного виконання діяльності будь-якої складності. По своїй сутті готовність визначає ступінь мобілізації внутрішніх ресурсів людини з метою найбільш ефективного рішення професійних задач. У роботах низки вітчизняних вчених вказано на недостатнє теоретичне і практичне вирішення проблеми готовності до професійної діяльності, особливо тих її видів, які проходять за особливих умов, що пов'язано зі складністю даного феномену і різноманіттям його конкретних проявів.

Узагальнення наявних результатів із проблеми готовності, зокрема у її психологічному аспекті, дозволить поглибити теоретичні знання та підвищити ефективність їхнього практичного застосування.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Проблема готовності до

професійної діяльності стала предметом досліджень психологів, педагогів, фізіологів ще з початку ХХ століття, коли її почали вивчати з позиції теорії рефлексів І.П. Павлова та з позиції установки Д.Н. Узнадзе. Нині феномен готовності до професійної діяльності досліджується в самому широкому сенсі, як до окремих видів професійної діяльності, так і до діяльності в особливих умовах різних категорій фахівців (Г.С. Грибенюк, М.І. Дьяченко, О.П. Євсюков, В.Г. Зазикін, В.Н. Кузнєцов, А.Н. Лисняк та ін.). Спираючись на наявні наукові розвідки, окреслимо шляхи до розв'язання даної проблеми та сформулюємо власну позицію щодо психологічної готовності до професійної діяльності фахівців пожежно-рятувальних підрозділів (ПРП) ДСНС України, діяльність яких відбувається за особливих умов, часом навіть екстремальних.

Основна мета, яку ставить перед собою автор у даній статті, полягає у тому, щоб на основі критичного аналізу літературних джерел, з даної проблеми, визначити

Питання психології

структурні компоненти та розробити модель психологічної готовності до професійної діяльності пожежно-рятувальників ДСНС України

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, систематизація та узагальнення).

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел свідчить, що дефініція «готовність до професійної діяльності» трактується дослідниками по-різному, і звідси не має єдності до її компонентного складу. Тому розгляд порушеної проблеми почнемо із з'ясування сутності та змісту вихідного поняття «готовність».

Готовність трактується як складний синтез взаємопов'язаних компонентів, серед яких розглядається мотиваційно-ціннісний (особистісний) та виконавчий (процесуальний). До них відноситься також мотиваційний, орієнтаційний, вольовий та оцінюваний компоненти [11].

Білоруський дослідник М.А. Кремень відзначає, що система знань у поєднанні з системою навичок складають готовність людини до самостійного вирішення поставлених перед нею завдань [6].

І.Г. Шаїн під готовністю розуміє інтегральну якість особистості із спрямованістю на діяльність, яка виражається у наявності здібностей, суми знань, умінь, навичок, переконань, ціннісних орієнтацій та інших моральних і психологічних якостей. Стан готовності проявляється у позитивному ставленні до діяльності, спрямованості на неї, знаннях, уявленнях про особливості цієї діяльності, її вимогах до особистості, володінні знаннями, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, самооцінки своєї діяльності, рівня підготовки до неї [5].

Не можна не погодитись з М.І. Дяченком та Л.А. Кандибовичем, у тому, що готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямований вияв особистості, що включає його переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички,

уміння, націленість на визначену поведінку. Така готовність досягається в ході психологічної, професійної та фізичної підготовки і є результатом різностороннього розвитку особистості з урахуванням вимог, що ставляться особливостями діяльності [3].

Таким чином, узагальнюючи наведені погляди готовність можна визначити як складну інтегральну особистісну якість фахівця, що передбачає наявність професійних знань, навичок, умінь та відповідних психологічних якостей. Готовність передбачає єдність спрямованості та компетентності, досягається в ході психологічної, професійної та фізичної підготовки і є результатом різностороннього розвитку особистості. При цьому одним із найважливіших по значимості компонентів вважається спрямованість особистості на професію, яка зумовлює рівень загальної та спеціальної підготовки фахівця і виражається у наявності професійно важливих якостей.

Серед значної кількості складових, які характеризують всебічну готовність фахівця до діяльності, найбільш вагоме місце займає професійна готовність особистості.

С.О. Кубіцький під професійною готовністю до діяльності розуміє спрямованість особистості, яка передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння, установки на певне поведження в незвичних умовах [7].

Відомий радянський психолог К.К. Платонов відмічав, що професійна готовність фахівця – це суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здібною і підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності, і прагнучою її виконувати [7].

На думку вчених [3] у професійній готовності фахівців слід виділяти дві взаємопов'язані складові. По-перше, попередню, завчасну, потенційну готовність – як професійну підготовку особистості до відповідної діяльності. Ця готовність фахівця містить систему достатньо стійких

Питання психології

компонентів: знань, умінь, навичок професійної діяльності, професійно важливих якостей, значень і цінностей особистості, тобто в цілому визначений рівень професійно необхідного потенціалу особистості. По-друге, безпосередню, миттєву, ситуативну готовність – як стан відповідної змобілізованості, функціональної налаштованості психіки фахівця на вирішення конкретних завдань у відповідних обставинах і умовах. Дана складова професійної готовності фахівця характеризується високою динамічністю і залежністю від ситуативних обставин, стану психічного і фізичного здоров'я фахівця тощо.

Цілком очевидно, що безпосередня готовність виступає наслідком актуалізації попередньої, а саме завчасної готовності, недостатній рівень якої знижує вияви першої. Попередня, потенційна, передчасна готовність є безпосередньою, ситуативною основою.

Важливою складовою професійної готовності до праці є психологічна готовність фахівця. У психологічному словнику за редакцією В.І. Войтка психологічну готовність до праці визначено як поєднання знань, умінь, навичок з потребою у праці, що базується на зацікавленості, бажанні працювати, розумінні суспільного значення праці [12].

Згідно з поглядами Г.С. Грибенюка, психологічна готовність – система професійно важливих якостей, властивостей особистості, необхідних та достатніх для ефективної професійної діяльності [1].

Розглядаючи психологічну готовність, Б.А. Душков зазначає, що психологічна готовність – одна з складових загальної готовності до діяння і визначається психологічними факторами. У проблемі психологічної готовності дослідник виділяє загальну (завчасну, тривалу) та ситуативну (тимчасову) готовність. Перша являє собою раніше набуті знання, навички, уміння, мотиви діяльності. На основі її виникає стан постійної готовності до виконання тих чи інших поточних завдань діяльності –

ситуаційна готовність, створення необхідних психологічних умов для успішних дій в даний момент. Ситуаційна готовність – це динамічний цілісний стан особистості, внутрішня спрямованість на певну (визначену) поведінку, змобілізованість всіх зусиль на активні та доцільні дії [12].

Вчені-дослідники [3] визначають такі ознаки психологічної готовності: на особистісному рівні – впевненість у своїх силах; прагнення активно вести боротьбу до кінця; оптимальний рівень емоційного збудження; завадостійкість; здібність керувати своїми діями, думками, почуттями; мобілізація зусиль; на функціональному рівні – тривале зберігання працездатності; швидке відновлення сил; адекватність реакцій на зовнішні впливи; складеність в роботі всіх систем, ритмічність, синхронність; психічний стан, що забезпечує швидкість трудового діяння; прийняття оптимального рішення; емоційний стан, що характеризується оптимальним рівнем працездатності аферентних та еферентних систем.

Займаючись вивченням психологічної готовності особистості до професійної діяльності В.К. Маригодов та С.Є. Моторна зазначають, що психологічна готовність до професійної діяльності являє собою складне особистісне новоутворення, яке включає взаємодію когнітивного, потребно-мотиваційного, морально-орієнтаційного і організаційно-комунікативного компонентів, що характеризує прояв особистості в діяльності (рис. 1).

Морально-орієнтаційний компонент. Зміст та структура психологічної готовності обумовлені, перш за все, розвитком морально-орієнтаційного компонента, що проявляється в направленості і здібності особистості до встановлення комунікативних зв'язків та самовдосконалення в діяльності.

Пізнавальний (когнітивний) компонент. Найголовнішим у структурі готовності до професійної діяльності, являє собою професійні знання особистості. Саме якість

Питання психології

знань визначає творчий початок кожної справи.

Потрібносно-мотиваційний компонент. Проявляється в діяльності, важливу роль при його формуванні відіграють різні аспекти взаємодії з людьми, комунікативні ситуації.

Комунікативно-організаційний компонент. Цей компонент характеризується комунікативними

здібностями, що проявляються в постійній готовності спілкуватися з підлеглими, працювати з ними, як необхідності в передачі знань і досвіду, прагненню формувати у себе необхідні для цього уміння, відстоювати свої думки, ініціативність; а також організаційними здібностями, що являють собою уміння швидко орієнтуватися в складних ситуаціях та наполегливість у вибраній діяльності.

Рисунок 1 – Структура психологічної готовності до професійної діяльності

Усі ці компоненти є складовими психологічної готовності до професійної діяльності. При цьому морально-орієнтаційний компонент є організаційним змістом психологічної готовності та таким,

що визначає її принципово якісні характеристики. Кожний із компонентів психологічної готовності до професійної діяльності характеризується показниками, що проявляють себе в діяльності.

Питання психології

Психологічна готовність до конкретного виду діяльності визначається своїми певними здібностями, нахилами у поєднанні з спеціальними вміннями та навичками, здобутими в процесі допрофесійної і професійної підготовки.

Результати теоретичного аналізу свідчать, що психологічна готовність особистості до професійної діяльності набуває особливої актуальності для фахівців, діяльність яких відбувається в особливих умовах [2, 7-8, 10, 13-15].

Досліджуючи процес формування психологічної готовності майбутніх інженерів-прикордоників до професійної діяльності, Л.О. Матохнюк визначає психологічну готовність як єдність та взаємозв'язок мотиваційно-ціннісного, когнітивного та операційно-діяльнісного компонентів, що характеризують здатність особистості успішно виконувати професійну діяльність на кордоні [10].

На думку С.О. Кубіцького психологічна готовність військового фахівця описується мотиваційними, пізнавальними, емоційними, вольовими та моторними структурними елементами готовності, що в сукупності забезпечують професійне виконання бойових завдань [7].

С.В. Кушнар'ов та О.В. Резнікова зазначають, що формування професійної готовності майбутніх фахівців органів внутрішніх справ являє собою динамічний процес, основу якого складає формування стійких професійних інтересів, поглиблення уяви про сутність, зміст професії; розвиток професійних нахилів і умінь; виховання впевненості у правильності професійного вибору, відповідність їх психічних властивостей і особистісних якостей вимогам професії і стійкому бажанню творчо працювати в обраній сфері [8].

М.І. Фалєєв та Г.Н. Кирилов стверджують, що психологічна готовність рятувальника до роботи в екстремальних умовах визначається за рівнем сформованості показників емоційної лабільності, збудливості та реактивності рятувальника. Ці показники визначаються за зовнішніми емоційно-вольовими проявами, а саме: міміці, пантоміміці, вегетативно-судинним реакціям, зміні голосу та мови, напруженості після дії подразника [14].

В.В. Ягупов трактує психологічну готовність, як націленість і змобілізованість психіки військовослужбовців на подолання конкретних майбутніх бойових труднощів, яка забезпечує результативність і якість виконання бойових завдань адекватно до їх складності, значущості та важливості [15].

Вивчаючи проблему психологічної підготовки пожежних, відомий радянський дослідник [13] відзначає, що психологічна готовність – це здатність мобілізувати психіку, налаштуватися на доцільні дії в певній діяльності.

Стан психологічної готовності пожежного до оперативних дій є складним цілісним виявом особистості. Психологічна готовність у єднанні з професійними навичками дозволяє фахівцю ПРП вміло та швидко виконувати оперативні завдання в умовах пожежі, зазначає вчений.

Отже, виходячи з вищевикладених підходів до визначення як загальної готовності, так і психологічної готовності зокрема, аналізу їх структури [2, 3, 7, 9-11], на нашу думку, основні структурні компоненти психологічної готовності до професійної діяльності пожежних-рятувальників можна представити у такому вигляді, як на рис. 2.

Питання психології

Рисунок 2 – Модель психологічної готовності до професійної діяльності пожежних-рятувальників

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності до професійної діяльності визначає спрямованість пожежного-рятувальника на професійну діяльність, бажання стати професіоналом у вибраній професії. Внутрішніми спонуканнями до дій стають мотиви, які є результатом усвідомлення особистістю своїх потреб і виявляються в конкретних прагненнях до їх задоволення. Мотив – це реальне спонукання, яке змушує людину діяти. Важливу роль у реалізації оптимальної мотивації відіграє реалізація особистості у вибраній діяльності, досягнення у ній успіху, визнання, перспективи росту. Мотивація пов'язана з професійним самовдосконаленням особистості пожежного-рятувальника.

Когнітивний компонент являє собою професійні знання пожежного-рятувальника, що базуються на знанні змісту оперативної діяльності, особливостей гасіння пожеж, можливостей та порядку залучення пожежно-рятувальної техніки й

обладнання тощо. У свою чергу, професійні знання знаходять своє відображення у професійній компетентності. Основні її компоненти такі: соціально-правова компетентність – знання й уміння у сфері взаємодії із суспільними інститутами і людьми; спеціальна компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання та оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нові знання й уміння за фахом; персональна компетентність – здібність до постійного професійного зростання; аутокомпетентність – адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики і володіння технологіями подолання професійних деструкцій; екстремальна компетентність – здатність діяти в екстремальних ситуаціях.

Діяльнісно-організаційний компонент, найголовніший у структурі, характеризується наявністю низки якостей і сукупності організаційних здібностей, які

Питання психології

визначають можливість успішного здійснення професійної діяльності пожежного-рятувальника.

Розвиток цих якостей у процесі освоєння діяльності та професійного становлення приводить до формування професійно важливих якостей, відповідний рівень розвитку яких забезпечує ефективне виконання професійних завдань за призначенням.

Висновки. Таким чином, психологічна готовність до професійної діяльності є складовою загальної готовності і визначається як поєднання знань, умінь, навичок та ПВЯ, що в сукупності забезпечують результативність і якість виконання професійної діяльності, та досліджується через низку структурних елементів.

При дослідженні психологічної готовності до професійної діяльності в

особливих умовах, зокрема до діяльності пожежних-рятувальників, визначено, що психологічна готовність до професійної діяльності – це складний синтез мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісно-організаційного компонентів готовності, що обумовлені визначеними показниками готовності і характеризують особистість пожежного-рятувальника в процесі виконання професійної діяльності з гасіння пожеж та проведення аварійно-рятувальних робіт.

Представлена модель психологічної готовності до професійної діяльності дає уявлення про те, що необхідно пожежним-рятувальникам для їхньої професійної компетентності та задовольняє всі структурні елементи професійної діяльності, містить мотиви, професійні знання, якості та необхідний особистісний потенціал.

Список використаних джерел

1. Грибенюк Г.С. Мотиваційна готовність курсантів і слухачів вищого навчального закладу до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Г.С. Грибенюк. – Київ, 1997. – 17 с.
2. Дьяченко М.И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: Психологический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. – Минск : Издат. «Университетское», 1985. – 206 с.
3. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович. – М. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
4. Кандыбович Л.А. Психологические проблемы формирования профессиональной готовности курсантов к службе в частях / Л.А. Кандыбович. – Минск : МВИЗРУ, 1980. – 167 с.
5. Король В.М. Формування готовності майбутнього фахівця до самостійної професійної діяльності / В.М. Король // Актуальні проблеми підготовки кадрів для оперативно-рятувальних підрозділів МНС України : матеріали наук.-практ. конф., (Черкаси, лист. 2004 р.). – Черкаси : ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2004. – С. 11–19.
6. Кремень М.А. Спасателю о психологи : [учебное издание] / М.А. Кремень. – Минск : Изд. центр БГУ, 2003. – 136 с.
7. Кубицький С.О. Деякі аспекти формування психологічної готовності військового фахівця / С.О. Кубицький // наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 35. – С. 300–308. – (Серія «Нові технології навчання»).
8. Кушнар'єв С.В. Формування професійної готовності майбутніх працівників правоохоронних органів у процесі навчальної практики та стажування / С.В. Кушнар'єв, О.В. Резнікова // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 31. – С. 172–180.
9. Маригодов В.К. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности : учебное пособие / В.К. Маригодов, С.Е. Моторная. – К. : ИД «Профессионал», 2005. – 192 с.
10. Матохнюк Л.О. Формування психологічної готовності майбутніх інженерів-прикордонників до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогіка та вікова психологія» / Л.О. Матохнюк. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
11. Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посібник / О.Г. Мороз, В.О. Слатьонін, Н.І. Філіпченко. – К. : НПУ, 1997. – 168 с.
12. Психологічний словник / [ред. В.І. Войтко]. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.

Питання психології

13. Самонов А.П. Психологическая подготовка пожарных : [учебное пособие] / А.П. Самонов. – М. : Стройиздат, 1982. – 79 с.
14. Фалеев М.И. Учебник спасателя / М.И. Фалеев, Г.Н. Кириллов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Краснодар : «Сов. Кубань», 2002. – 528 с.
15. Ягупов В.В. Військова дидактика : [навч. посіб.] / В.В. Ягупов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 400 с.

References

1. Grybenyuk G.S. Motyvacijsna gotovnist' kursantiv i sluchachiv vy'shshogo uchbovogo zakladu do profesijnoyi diyal'nosti : avtoref. dy's. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psy'xol. nauk : specz. 20.02.02 «Vij's'kova pedagogika ta psihologiya» / G.S. Grybenyuk. – Ky'viv, 1997. – 17 s. (in Ukrainian).
2. D'yachenko M.I. Gotovnost' k deyatel'nosti v napryazhennyh situaciyah: Psihologicheskij aspekt / M.I. D'yachenko, L.A. Kandybovich, V.A. Ponomarenko. – Minsk : Izdat. «Universitetskoe», 1985. – 206 s. (in Russian).
3. D'yachenko M.I. Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatel'nosti / M.I. D'yachenko, L.A. Kandybovich. – M. : Izd-vo BГУ, 1976. – 176 s (in Russian).
4. Kandybovich L.A. Psihologicheskie problemy formirovaniya professional'noj gotovnosti kursantov k sluzhbe v chastyah / L.A. Kandybovich. – Minsk : MVIZRU, 1980. – 167 s (in Russian).
5. Korol' V.M. Formuvannya gotovnosti majbutn'ogo faxivcyia do samostijnoyi profesijnoyi diyal'nosti / V.M. Korol' // Aktual'ni problemy pidgotovky kadriv dlya operatyvno-ryatival'ny'x pidrozdiliv MNS Ukrainy : materialy nauk.-prakt. konf., (Cherkasy, lyst. 2004 r.). – Cherkasy' : CHIPB im. Geroyiv Chornoby'lya, 2004. – S. 11–19 (in Ukrainian).
6. Kremen' M.A. Spasatelyu o psihologi : [uchebnoe izdanie] / M.A. Kremen'. – Minsk : Izd. centr BГУ, 2003. – 136 s (in Russian).
7. Kubicz'kyj S.O. Deyaki aspekty formuvannya psihologichnoyi gotovnosti vijs'kovogo faxivcyia / S.O. Kubicz'kyj // nauk.-metod. zb. – K. : Nauk.-metod. centr vyshhoji osvity, 2003. – Vyp. 35. – S. 300–308. – (Seriya «Novi texnologiyi navchannya») (in Ukrainian).
8. Kushnar'ov S.V. Formuvannya profesijnoyi gotovnosti majbutnix pracivnykiv pravooxoronnix organiv u procesi navchal'noyi praktyky ta stazhuvannya / S.V. Kushnar'ov, O.V. Reznikova // Problemy osvity : nauk.-metod. zb. – K. : Nauk.-metod. centr vy'shhoji osvity, 2003. – Vyp. 31. – S. 172–180 (in Ukrainian).
9. Marigodov V.K. Pedagogika i psihologiya: aspekty aktivizacii tvorchestva i gotovnosti k professional'noj deyatel'nosti : uchebnoe posobie / V.K. Marigodov, S.E. Motornaya. – K. : ID «Professional», 2005. – 192 s (in Russian).
10. Matoxnyuk L.O. Formuvannya psihologichnoyi gotovnosti majbutnix inzheneriv-trykordonykiv do profesijnoyi diyal'nosti : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psy'xol. nauk : specz. 19.00.07 «Pedagogichna ta vikova psihologiya» / L.O. Matoxnyuk. – Xmel'nycz'kyj, 2006. – 20 s (in Ukrainian).
11. Moroz O.G. Pidgotovka majbutn'ogo vchytelya: zmist ta organizaciya : navch. posibnyk / O.G. Moroz, V.O. Slast'onin, N.I. Filipchenko. – K. : NPU, 1997. – 168 s (in Ukrainian).
12. Psihologichnyj slovnyk / [red. V.I. Vojtko]. – K. : Vyshha shkola, 1982. – 216 s (in Ukrainian).
13. Samonov A.P. Psihologicheskaya podgotovka pozharnyh : [uchebnoe posobie] / A.P. Samonov. – M. : Strojizdat, 1982. – 79 s (in Russian).
14. Faleev M.I. Uchebnik spasatelya / M.I. Faleev, G.N. Kirillov. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Краснодар : «Сов. Кубань», 2002. – 528 s (in Russian).
15. Yagupov V.V. Vij's'kova dydakty'ka : [navch. posib.] / V.V. Yagupov. – K. : Vydavny'cho-poligrafichnyj centr «Kyiviv'kyj universytet», 2000. – 400 s (in Ukrainian).

Резюме

Крышталь Н. А. кандидат психологических наук, профессор, Черкасский институт пожарной безопасности имени Героев Чернобыля НУГЗ Украины

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ МОДЕЛИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ ПОЖАРНЫХ-СПАСАТЕЛЕЙ

Статья посвящена анализу теоретических подходов к формированию модели психологической готовности пожарных-спасателей ГСЧС Украины. Определена сущность понятий «готовность», «профессиональная готовность и «психологическая готовность». Раскрыто содержание психологической готовности пожарных-спасателей. В частности определено, что психологическая готовность к профессиональной деятельности пожарных-спасателей – это сложный синтез

Питання психології

мотиваційно-ціннісного, когнітивного і діяльнісно-організаційного компонентів готовності, обумовлені певними показателями готовності і характеризують особистість пожежарно-спасателя в процесі виконання професійної діяльності по тушенню пожег і проведенню аварійно-спасальних робіт. Уточнені і охарактеризовані структурні компоненти психологічної готовності пожежарно-спасателів, які відповідають структурним елементам професійної діяльності пожежарно-рятувальника і містять мотиви, професійні знання, якості і необхідний особистісний потенціал.

Ключові слова: готовність; психологічна готовність; професійна діяльність; модель психологічної готовності; пожежарно-спасателі.

Summary

Kryshchal M. A. Ph. D. in Psychology, Professor, Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of National University of Civil Defence of Ukraine

THEORETICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF A MODEL OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF FIREFIGHTERS-RESCUERS

Introduction. The article is devoted to the analysis of theoretical approaches to the formation of a model of psychological readiness of firefighters-rescuers of the SES of Ukraine. The essence of the concepts "readiness", "professional readiness" and "psychological readiness" is defined. The content of psychological readiness of firefighters-rescuers is cleared up.

The purpose of the research is to identify structural components and develop a model of psychological readiness of firefighters-rescuers of the SES of Ukraine.

Methods. To achieve the aim and the tasks of the research a complex of interrelated research methods is used, the choice of which is caused by the content of the given problem: theoretical – analysis, synthesis, systematization and generalization of the data from the literary sources.

Originality. The scientific novelty of the article is a content of psychological readiness of firefighters-rescuers is cleared up. And the developed a model of psychological readiness of firefighters-rescuers of the SES of Ukraine.

Conclusion. It is defined that psychological readiness to the professional activity of firefighters-rescuers is a complicated synthesis of motivational and value-based, cognitive and activity-organizational components of readiness which are determined by certain indicators of readiness and characterize the personality of firefighters-rescuers in the process of performing their professional activities in extinguishing fires and carrying out emergency rescue operations. The structural components of psychological readiness of firefighters-rescuers which respond to the structural elements of the professional activity of firefighters-rescuers are characterized in details.

The motivational and value-based component of readiness for professional activity determines the focus of a firefighter-rescuer on the professional activity, the desire to become a skilled specialist in the chosen profession. Motivation is associated with the professional self-improvement of the personality of a firefighter-rescuer.

The cognitive component is the professional knowledge of a firefighter-rescuer which is based on the knowledge of the content of operational activities, the peculiarities of extinguishing fires at various facilities, the possibilities and procedure for using fire-rescue equipment and the like. On the other hand, professional knowledge is reflected in professional competence. Its main components are as follows: social and legal competence, special competence, personal competence, autocompetence and extreme competence.

The activity-organizational component is the most important one in the structure of psychological readiness; it is characterized by the presence of a number of qualities and an aggregate of organizational abilities that determine possibility of the successful implementation of the professional activities of a firefighter-rescuer.

Key words: readiness; psychological readiness; professional readiness; model of psychological readiness; firefighters-rescuers.

Received/Поступила: 12.10.2020